

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІСТЬ МІГРАНТІВ ІЗ ГРУЗІЇ: ПІДТРИМКА КОНТАКТІВ З КРАЇНОЮ ПОХОДЖЕННЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ В УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

TRANSNATIONALITY OF GEORGIAN MIGRANTS: MAINTAINING CONTACTS WITH THE COUNTRY OF ORIGIN AND INTEGRATION INTO UKRAINIAN SOCIETY

Мігранти з Грузії є однією з 15 найбільших етнічних груп України. Попри чисельність цієї групи, дослідження її транснаціональних практик не проводилися. Ми опитали мігрантів з Грузії, щоб з'ясувати рівень їхньої взаємодії з країною походження та інтеграції в суспільство країни-реципієнта. В опитуванні брали участь мігранти, які мешкають у Києві та переїхали в Україну не менше 5 років тому. На основі даних дослідження у статті ми проаналізували активність і способи підтримки зв'язків з країною походження, а також особливості інтеграції грузинів до українського суспільства за такими вимірами: контакти, адаптація до економічної системи, повсякденного життя та нормативно-правового поля, наявність і причини наміру повернутися в країну походження.

Для більшості грузинських мігрантів інтеграція в українське суспільство не є проблемною, вони легко взаємодіють з етносом-реципієнтом, формують дружні стосунки, не зіштовхуються з дискримінацією в більшості сфер життя. Однак, попри успішну адаптацію, вони мають бажання повернутися в країну походження, аби мати частіші контакти з родиною та друзями. Зараз вони підтримують зв'язок із грузинами на батьківщині лише віртуально (за допомогою ІКТ) або зустрічаються з іншими мігрантами з Грузії в Україні. Поїздок до Грузії майже не буває. З огляду на високий рівень інтеграції в українське суспільство та наявність контактів із грузинами, можемо говорити про транснаціональність їхнього життя. Проте не всі транснаціональні практики вони підтримують активно, що впливає на появу бажання зворотної міграції.

Ключові слова: транснаціональне життя, інтеграція, соціально-економічна адаптація, дискримінація, зворотна міграція.

Migrants from Georgia are one of the largest 15 ethnic groups in Ukraine. Despite the size of this group, research into its transnational practices has not been conducted. We interviewed migrants from Georgia to find out their level of interaction with the country of origin and integration into the society of the recipient country. Migrants who live in Kyiv and moved to Ukraine at least 5 years ago took part in the survey. On the basis of the acquired data, we have analyzed the activity and ways of maintaining ties with the country of origin, as well as the features of integration of Georgians into the Ukrainian society in the following dimensions: contacts, adaptation to the economic system, everyday life and regulatory field, existence and reasons for the intention to return to the country of origin. For the majority of Georgian migrants, integration into the Ukrainian society doesn't constitute a problem: they easily interact with the recipient ethnic group, form friendly relationships, and do not face discrimination in most spheres of life. However, despite successful adaptation, they have a desire to return to their country of origin in order to have more frequent contacts with family and friends. Now they keep in touch with Georgians in their homeland only virtually (with the help of ICT) or meet other migrants from Georgia in Ukraine. There are almost no trips to Georgia. Given the high level of integration into the Ukrainian society and contacts with fellow Georgians, we can define their mode of life as transnational. However, they do not actively maintain all transnational practices, which raises the desire for remigration.

Keywords: transnational living, integration, social and economic adaptation, discrimination, remigration.

УДК 316.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.41.5>

Хелашвілі А.В.

аспірантка факультету соціології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Цимбал Т.В.

к.соціол.н.,
доцент кафедри теорії та історії
соціології
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Вступ. Останній звіт Міжнародної організації з міграції свідчить про збільшення темпів переїзду в інші країни на постійне проживання, що призводить до зростання частки мігрантів у населенні багатьох країн [9]. Така тенденція властива і українському суспільству, відповідно, частота контактів між українцями та іноземними мігрантами також зростає. Однією з етнічних груп, яка протягом наступних років за прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень України продовжуватиме зростати, є мігранти з Грузії [3, с. 134]. Тому важливо вивчати особливості їхньої соціальної адаптації, щоб запобігати конфліктам із українцями, конфліктам акультурації, виникненню психологічної напруги. Важливо знати, до яких груп вони включені, чи мають контакти з суспільством країни-реципієнта та з індивідами

з країни походження. Концепція транснаціонального життя допомагає знайти відповіді на ці питання. Брак знань зі згаданих тем перешкоджає розумінню складності міграції та адаптації, внаслідок чого запобігання проблемам в адаптації мігрантів, конфліктам між мігрантами та українцями. Проблемною ситуацією нашого дослідження є нестача інформації про рівень транснаціональності та адаптацію до змін у соціальному колі великої групи мігрантів, що ускладнює процес регулювання міжетнічних відносин та визначення сфер, у яких мігранти потребують допомоги з боку країни-реципієнта. Результати нашого дослідження допомагають конкретизувати перелік необхідних програм допомоги мігрантам для підвищення їхніх можливостей інтеграції в суспільство країни реципієнта, уникнення конфліктів і соціального дистанціювання.

Транснаціональність мігрантів. Міграція в іншу країну на постійне проживання розширює можливості індивіда бути вплетеними у зв'язки з різними суспільствами, додаючи до суспільства країни походження можливість інтеграції у суспільство країни-реципієнта. Мігранти можуть робити вибір на користь однієї з країн або ж на користь способу життя, що забезпечуватиме їх одночасну належність до обох, – транснаціональності [5, с. 7]. Термін «транснаціональність» вживається як синонім «транснаціонального життя» і «транснаціоналізму». Ключовою властивістю такого способу життя є його тяглість (не поодинокі випадки взаємодії), постійна повторюваність дій, що формує специфічний тип поведінкової матриці. Транснаціональність полягає в одночасному перебуванні в двох країнах, залученні мігранта в комунікацію з представниками спільнот цих країн, займанні соціоструктурних позицій в обох суспільствах [7, с. 4]. Також транснаціональність розуміють як активний зв'язок мігрантів із країною їхнього походження, безвідносно до того, чи підтримують вони контакти з суспільством країни-реципієнта, чи інтегруються в її системи [10, с. 132]. Проте такий тип контактів буде скоріше свідчити про віртуальне перебування в країні походження, ніж про наявність транснаціональних практик, залученість в простір двох країн. Розглядаючи транснаціональні практики мігрантів, дослідники переважно беруть до уваги саме їхні зв'язки з країною походження та країною-реципієнтом, оминаючи інші трансграничні відносини, які зазвичай не мають високого рівня залученості [6, с. 82]. Не слід ототожнювати транснаціональне життя та транснаціональну міграцію (міграцію в іншу країну). Попри те, що транснаціональна міграція передбачає здійснення низки актів взаємодії із суспільствами та системами обох країн, така взаємодія не обов'язково стає регулярною, повторюваною. Частина транснаціональних мігрантів після переїзду залучається в життя лише однієї країни і не підтримує зв'язків із іншою [8, с. 1502].

Транснаціональність може підтримуватися в різних сферах життя індивіда – у працевлаштуванні та іншій економічній діяльності, політичній участі, особистих самоцінних контактах, культурі та релігії [10, с. 134]. Ми розглядаємо саме соціальну сферу – контакти з представниками країни походження та країни-реципієнта. Після переїзду в іншу країну соціальне коло індивіда зазнає трансформацій, розширюється кількість соціальних груп, до яких він може належати. Крім підтримки контактів з групами та окремими індивідами з країни походження, додається необхідність інтеграції в групи країни-реципієнта. Така комбінація активного підтримання самоцінних контактів з обома групами (представниками країни-ре-

ципієнта та країни походження) вказує на те, чи властива мігранту транснаціональність. Мігранти апіорі прагнуть мати контакти з етносом-реципієнтом (за винятком тих мігрантів, які живуть ізольовано або в геттоїзованих осередках). Це можуть бути самоцінні або інструментальні контакти. До інструментальних контактів вдаються абсолютно всі мігранти, які не живуть ізольовано. Тому такі контакти (наприклад, спілкування з представниками служби безпеки, з працівниками банків тощо) не мають значення для вимірювання рівня транснаціональності. Ми розглядаємо лише самоцінні контакти, в яких індивіди відчувають емоційний зв'язок, вважають ці контакти цінними для себе і підтримують їх не з метою отримання вигоди чи досягнення цілей. Самоцінні контакти з країною походження можуть підтримуватися як через особисті зустрічі та поїздки в країну, так і віртуально. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій створює ширші можливості для підтримки транснаціонального життя, розширюючи перелік способів комунікації на відстані [12, с. 1341]. Тож самоцінними контактами з країною походження ми будемо вважати не лише безпосередні зустрічі, але й спілкування, опосередковане засобами зв'язку (спілкування телефоном, через Інтернет). Контакти з країною походження не обмежуються лише комунікацією з тими, хто наразі проживає в країні походження мігранта; важливу роль в підтримці такої комунікації відіграє діаспора. Через контакти з діаспорою індивід залучається в соціальний та культурний простір країни походження. Певна річ, таке залучення є опосередкованим, тож у ньому ознаки транснаціональності менш виражені [4, с. 418].

Попри те, що наше дослідження сфокусовано саме на транснаціональності у соціальному вимірі, ми не будемо оминати теми працевлаштування, економічного становища, адаптації до повсякденного життя та нормативно-правового поля, бажання повернутися в країну походження. Проте розглядати ці сфери будемо не відокремлено, а як такі, що можуть впливати на транснаціональність чи бути індикаторами недостатньої інтеграції мігрантів у спільноти, розбіжності їх інтенцій та реальної ситуації.

Методологія дослідження. Наше дослідження зосереджено на постміграційних змінах у житті та з'ясуванні рівня транснаціональності індивідів, які переїхали з Грузії та проживають в Україні. Ця група мігрантів є однією з 15 найбільших етнічних груп України. Грузинська діаспора почала формуватися не раніше ніж 200-300 років тому і вважається діаспорою модерного типу [1, с. 190], яка ще не вибудувала унікальний тип взаємодії з етносом-реципієнтом та країною походження. Для виявлення особливостей такої взаємодії гру-

зинських мігрантів у лютому-квітні 2020 року ми провели опитування серед мігрантів, які проживають в Україні не менше 5 років та на момент опитування постійно мешкали в Києві. Опитування реалізовувалося методом CAWI з набором респондентів методом снігової кулі. Перший етап набору здійснювався шляхом рекрутингу в соціальних мережах. Такий спосіб збору даних було обрано через те, що опитування проходило під час дії карантинних обмежень. Відповідно, будь-які масові заходи були заборонені, а зустрічі громадських організацій діаспори не проводилися. Метод збору даних накладає обмеження на вибірккову сукупність, уможливаючи потрапляння до її складу лише осіб, які мають доступ до Інтернету та володіють цифровою грамотністю. Це може сприяти зсувам відсоткових розподілів у питаннях рівня доходів, освіти, віку.

Для участі в опитуванні запрошувалися мігранти як першого покоління (які переїхали до країни-реципієнта у віці старше 6 років), так і другого (які народилися в країні-реципієнті або переїхали до 6 років). На можливість взяти участь в опитуванні не впливала ідентичність чи громадянство мігранта. Внаслідок специфіки періоду опитування, а також низьку доступність групи, вибірккова сукупність становила 71 респондента (генеральна сукупність становить 2352 особи – мігранти з Грузії, які проживають в Києві, станом на 2001 рік за даними Всеукраїнського перепису населення) [2]. Такі обсяги вибірки не дозволяють зробити висновки про статистичну значущість відмінностей в адаптації різних поколінь мігрантів або мігрантів з різними причинами переїзду в Україну (наприклад, політичні, економічні, навчання тощо). Також через відсутність актуальних даних щодо параметрів генеральної сукупності неможливо оцінити ступінь відповідності вибірки та екстраполювати отримані дані на всіх мігрантів з Грузії, які проживають у Києві. Таким чином, отримані в результаті опитування дані скоріше відповідають експлораторним завданням та дозволяють окреслити основні тенденції та проблеми в процесі адаптації мігрантів з Грузії.

Результати дослідження: система самоцінних контактів. Мігранти підтримують контакти з представниками країни походження через спілкування з іншими мігрантами з Грузії, які також переїхали в Україну, а не через комунікацію з тими, хто проживає в Грузії. Більшість мігрантів їздять до Грузії не частіше одного разу на рік, а 41% ніколи не поверталися на батьківщину після міграції. Більшість поїздок здійснюється з метою зустрічі з родичами та друзями. Значно рідше відбуваються робочі поїздки. Частішою є взаємодія через Інтернет чи розмови телефоном із друзями та родичами: третина респондентів розмовляє з ними

принаймні раз на місяць, 51% – раз або кілька разів на рік. Тоді як зустрічаються з грузинами, які проживають в Україні (але не є їхніми родичами), принаймні раз на півроку 86% опитаних: 58% зустрічаються один або кілька разів на місяць, 28% – один або кілька разів на півроку. Наші респонденти мають близьких друзів як грузинів, так і українців. Це свідчить про те, що вони мають самоцінні контакти з етносом-реципієнтом. Більшість мігрантів включені в соціальне поле країни-реципієнта – через дружбу чи шлюб. Тож, можемо зробити висновок, що респонденти все ж ведуть транснаціональне життя, але не активно, оскільки в їхньому колі контактів наявні індивіди з обох спільнот (країни походження та країни-реципієнта), проте спілкування з представниками країни походження відбувається, все ж, переважно через контакти з тими грузинами, які проживають в Україні, або через комунікацію за допомогою засобів зв'язку.

Адаптація до економічної системи України. Респонденти демонструють тенденцію досить успішної адаптації до економічної системи України. Більшість (72%) включені в ринок праці та були зайняті на момент опитування, тоді як лише 16% були безробітними, ще 13% також не мали роботи, проте здобували освіту (студенти, аспіранти). Серед населення України кількість безробітних становить 8% станом на 2019 рік (дані взяті за 2019 рік для більш точного порівняння з результатами опитування мігрантів). Розподіл за кваліфікаційними групами є подібним до розподілу населення України. Загалом можемо підсумувати, що ситуація із зайнятістю та рівнем кваліфікації серед мігрантів подібна до ситуації населення країни-реципієнта. Відповідно, свідчень про активну дискримінацію мігрантів з Грузії на ринку праці України немає. Це створює більш сприятливі умови для інтеграції мігрантів у суспільство. Також в економічній сфері спостерігається досить активна взаємодія з етносом-реципієнтом: 25% респондентів працюють на підприємствах, якими керують українці, 21% працює в організаціях, створених спільно з українцями.

Близько половини респондентів мають середній або вищий за середній дохід. Так 51% має достатній дохід, щоб купити все необхідне, але не може відкладати на дорожчі покупки (наприклад, квартиру та машину). Інші 7% можуть заощаджувати або жити в повному достатку без необхідності відкладати гроші на дорогі покупки. Решта 42% мають дохід нижче середнього, при цьому 4% з них вистачає лише на їжу, 38% також можуть купити одяг. Частина мігрантів не задоволена рівнем свого життя: попри те, що для багатьох із них причиною переїзду був пошук роботи та бажання підвищити рівень життя, 47% стверджують,

що їхній рівень життя не змінився, а для 32% ситуація, навпаки, погіршилася. Це свідчить про розбіжність між очікуваннями від переїзду та реальною ситуацією, що може стимулювати невдоволення міграцією загалом та викликати бажання повернутися до Грузії.

Адаптація до повсякденного життя.

Мігранти також демонструють досить високий рівень соціокультурної компетентності та не вважають більшість сфер повсякденного життя проблемними для себе. Найпростіша сфера для грузинів – підтримувати спілкування з представниками українського суспільства (як українцями, так і мігрантами з інших країн). Деякі труднощі викликає спілкування з працівниками органів влади. Вимірювання рівня адаптації до повсякденного життя та соціокультурної компетентності відбувалося за методологією, запропонованою Джоном Беррі у проєкті MIRIPS [11].

Високий рівень соціокультурної компетентності, низькі показники дискримінації, висока залученість в економічну систему, наявність багатонаціональних шлюбів, дружба між мігрантами та українцями свідчать про досить високий рівень інтеграції мігрантів у суспільство країни-реципієнта. Але ми також спостерігаємо негативну самооцінку мігрантами свого матеріального становища (79% не помітили покращення рівня життя після переїзду, хоча в той же час такі очікування поширені серед мігрантів). Відповідно, щоб оцінити міграцію як успішну чи ні, нам важливо розуміти, як її оцінюють мігранти та чи хочуть вони повернутися до країни походження.

Реміграція та бажання повернутися до Грузії. Одним із показників невдалої адаптації мігрантів або їх незадоволеності рівнем життя є бажання повернутися в країну походження на постійне місце проживання. Серед респондентів таке бажання властиве 66%, решта 34% не хотіли б ремігрувати. Серед причин такого бажання найпоширенішими є бажання бути ближче до рідних і друзів (79%), труднощі зі сприйняттям України як власного дому (60%), а третина мігрантів називає низький рівень життя як причину бажання повернутися на батьківщину.

Висновки. Дослідження не виявило ознак відокремлення мігрантів з Грузії від етносу-реципієнта. Навпаки, грузини відкриті до спілкування з українцями, створюють багатонаціональні родини, заводять дружні стосунки з українцями та підтримують спілкування з ними як неproblemне для себе. Крім того, у мігрантів не викликає труднощів з адаптацією до повсякденного життя в Україні. Вони підтримують контакти з грузинами переважно через зустрічі та спілкування з іншими мігрантами з Грузії, які також перебувають в Україні, або за допомогою засобів зв'язку (Інтернет,

телефон) з тими, хто проживає в Грузії. Подорожі в Грузію відбуваються рідко.

Водночас мігранти виявили бажання повернутися до країни походження. Це свідчить про неуспішність процесу міграції. Найпоширенішими причинами такого бажання є потреба у безпосередніх контактах з родиною та складність почуватися в Україні як вдома. Гіпотетично активізація транснаціональних практик могла б зняти цю напругу та підвищити оцінку мігрантами успішності свого переїзду. Тож, доречною була б організація програм підтримки у здійсненні таких поїздок, пільги на поїздку до країни походження. Наприклад, тим, хто має посвідчення співвітчизника Грузії, країна-реципієнт чи країна походження може оплатити частину вартості квитків до Грузії. Крім того, мігрантам потрібні програми реінтеграції сім'ї, що допомогли б переїхати в Україну членам сім'ї. Такі програми повинні передбачати підтримку, як фінансову, так і в документообігу, з боку держави або приватних фондів у процесі переїзду.

Мігранти демонструють відносно високий рівень залученості в економічну систему України. Більшість мігрантів включені в ринок праці країни, безробітними залишаються менше третини. Проте задоволеність рівнем життя та матеріальним становищем низька. Це може бути наслідком відсутності позитивної динаміки в економічному становищі після переїзду (попри те, що більшість респондентів мігрували в Україну, щоб отримати нову роботу та збільшити свої доходи). Ще однією причиною бажання повернутися в країну походження є низький рівень життя. Простого розв'язання проблеми немає. Ми спостерігаємо досить високий рівень залученості в економічну систему країни-реципієнта, досить низький рівень безробіття (нижчий, ніж серед етносу-реципієнта) та відсутність дискримінації при працевлаштуванні. Тож можна зробити висновок, що матеріальне становище мігрантів не є гіршим за матеріальне становище етносу-реципієнта. Проблема радше пов'язана із завищеними очікуваннями щодо здобутків від міграції, їх невідповідністю економічному становищу населення України. Гіпотетично розв'язати проблему може грошова допомога від держави. Але така допомога також має свої ризики. Вона може знизити рівень інтеграції мігрантів в економічну систему країни. Доречніше було б зробити економічну систему ще більш інклюзивною для мігрантів, забезпечити для них безкоштовні курси підвищення кваліфікації та курси економічної грамотності. Це допоможе мігрантам максимально застосувати свій потенціал та навички, адаптувати до використання в Україні наявний культурний капітал без ризику випадання з економічної системи (що може знизити їхній загальний рівень інтеграції).

Можемо зробити висновок, що мігранти інтегровані в суспільство країни-реципієнта. Про це свідчить їхня готовність до самоцінних контактів з індивідами країни-реципієнта, інтеграція в економічну систему, високий рівень адаптації до соціокультурних норм. Вони також підтримують контакти з іншими грузинами, але переважно за рахунок комунікації з тими грузинами, які також живуть в Україні. З особами, які живуть у країні походження, контакти підтримуються переважно віртуально. Отже, за наявності ознак одночасної залученості в обидві спільноти можемо стверджувати про транснаціональність життя мігрантів з Грузії в Україні, проте важливо розуміти, що не всі транснаціональні практики вони підтримують з високою активністю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крисаченко В. Етнічна палітра сучасного українського соціуму. Український соціум. Київ: Знання України, 2005. С. 188–217.
2. Національний склад населення м. Київ. URL : http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/city_kyiv/
3. Позняк О. Прогнозування етнічного складу населення України. Демографічні процеси та тенденції, 2008. № 1. С. 132–140.
4. Bailey A. J. Turning Transnational: Notes on the Theorization of International Migration. *International Journal of Population Geography*, 2001. № 7. С. 413–428.
5. Basch L., Schiller N. G., Blanc C. S. *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. Basel: Gordon and Breach, 1994.
6. Bell J. Migrants: keeping a foot in both worlds or losing the ground beneath them? *Transnationalism and integration as experienced in the everyday lives of Polish migrants in Belfast, Northern Ireland*. *Social Identities*, 2008. № 22. С. 80–94.
7. Carling J., Erdal J.B., Talleraas C. Living in two countries: Transnational living as an alternative to migration. *Popul Space Place*, 2021. № 27. С. 1–10
8. Good Gingrich L., Preibisch K. Migration as Preservation and Loss: The Paradox of Transnational Living for Low German Mennonite Women. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2010. № 36(9). С. 1499–1518.
9. *International Migration Report 2022*. United Nations, 2022. URL : <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>
10. Levitt P., Jaworsky B. N. *Transnational Migration Studies: Past Developments and Future Trends*. *The Annual Review of Sociology*, 2007. № 33. С. 129–156.
11. Mutual Intercultural Relations In Plural Societies (MIRIPS). URL: <https://www.victoria.ac.nz/cacr/research/mirips>
12. Nedelcu M. Migrants' New Transnational Habitus: Rethinking Migration Through a Cosmopolitan Lens in the Digital Age. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2012. № 38(9). С. 1339–1356.